

Розділ VI

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-485-495

УДК 343.33

О. О. КВАША,
доктор юридичних наук, професор*
ORCID: 0000-0002-9832-6070

Р. Ш. БАБАНЛИ,
доктор юридичних наук**
ORCID: 0000-0002-4243-9797

МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОСУДДЯ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

У статті аналізуються питання правових механізмів реагування на російську збройну агресію в Україні. Механізми здійснення правосуддя у зв'язку з вчиненням міжнародних злочинів в Україні передбачені на національному та міжнародному рівнях. Слід залучити міжнародні інституції для здійснення справедливого правосуддя як щодо керівництва держави-агресора, держав-співучасників (пособників), так і кожного військового, який вчиняв злочини в Україні. Єдиним ефективним засобом зупинення агресії проти України є передбачена Статутом ООН самооборона і перемога воєнним шляхом. Після перемоги у цій війні Україна як жертва найжорстокішого у ХХІ ст. злочину агресії з боку РФ, маючи уже певний досвід протидії вчиненню міжнародних злочинів та їх розслідування, повинна ініціювати створення Кодексу міжнародних злочинів.

Ключові слова: міжнародне правосуддя, міжнародний злочин, агресія, міжнародний трибунал, справедливе правосуддя, воєнний злочин, суд, геноцид, національна безпека, державна безпека, колективна жертва, Міжнародний кримінальний суд, злочини проти людства, співучасть, самооборона.

---

* **Kvasha Oksana**, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor

** **Babanly Rasim**, Doctor of Juridical Sciences

Kvasha Oksana, Babanly Rasim. International crimes in the conditions of war in Ukraine: problems of justice and criminal justice

The article analyzes the issue of legal mechanisms for responding to Russian armed aggression in Ukraine. Mechanisms for the administration of justice in connection with the commission of international crimes in Ukraine are provided at the national and international levels. International institutions should be involved in order to carry out fair justice both in relation to the leadership of the aggressor state, accomplice states (helpers), and every military person who committed crimes in Ukraine. The only effective means of stopping aggression against Ukraine is self-defense and victory by military means, provided for by the UN Charter. After the victory in this war, Ukraine, as a victim of the most brutal crime of aggression by Russia in the 21st century, having already some experience in countering the commission of international crimes and their investigation, should initiate the creation of the Code of International Crimes.

Key words: *international justice, international crime, aggression, international tribunal, fair justice, war crime, court, genocide, national security, state security, collective victim, International Criminal Court, crimes against humanity, complicity, self-defense.*

Вступ. Перемога України у триваючій війні проти РФ залежить у тому числі від мобілізації всієї вітчизняної системи кримінальної юстиції для ефективного розслідування та притягнення до відповідальності винних у злочинах проти українського народу.

Агресія РФ у Європі розпочалась не у 2022 р. повномасштабним вторгненням в Україну, і навіть не у 2014 р. анексією Автономної Республіки Крим та окупацією частини Донецької та Луганської областей, а у 2008 р., коли були розв'язані воєнні дії в Грузії. На жаль, як у 2008, так і у 2014 р. ні система міжнародної безпеки, ні світ не відреагували належним чином, не мобілізували зусилля для недопущення в самому центрі Європи повномасштабної війни з ознаками геноциду, тероризму та варварства, загибелі тисяч мирних жителів, руйнування критичної інфраструктури європейської держави.

Стан дослідження. Дослідженням питань міжнародних злочинів займались і займаються чимало вітчизняних вчених, зокрема, це Д. С. Азаров, П. П. Андрушко, І. В. Басиста, М. І. Бажанов, В. П. Базов, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, О. М. Броневицька, І. Г. Богатирьов, В. О. Гацелюк, В. О. Глушков, Ю. В. Голік, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, О. М. Джу́жа, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, О. О. Житний, О. М. Костенко, В. М. Куц, М. П. Кучевич, С. П. Кучевська, О. М. Литвинов, С. Я. Лихова, О. А. Мартиненко, В. К. Матвійчук, В. А. Мисливий, В. О. Меркулова, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Є. О. Письменський, Ю. А. Пономаренко, В. П. Попович, А. В. Савченко, Є. Л. Стрельцов, І. І. Строкова, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, Т. М. Тертиченко, В. М. Трубников, В. І. Тютюгін, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. Б. Харченко, Ю. Б. Хім'як, П. В. Хряпінський, О. Ю. Шостко, С. С. Яценко та ін.

Однак більшість наукових праць була видана до початку повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави, тому необхідним є подальше вивчення питань, пов'язаних із правовим реагуванням на збройну агресію РФ в Україні та проблемами функціонування системи кримінальної юстиції України.

У працях європейських вчених після анексії Криму відмічалась тенденція переосмислення урядами країн власного безпекового компоненту. Зокрема, було актуалізовано питання щодо збільшення оборонних бюджетів європейських країн, посилення військової присутності НАТО в балтійських країнах, обговорювалась навіть доцільність створення єдиної армії Європейського Союзу¹. Європейські дослідники констатують, що український конфлікт (маються на увазі події 2014–2015 рр.) є складним, багаторівневим і багатограним конфліктом. Швидкість і масштаби початкової фази конфлікту свідчать про «операцію» низької інтенсивності, але її каскадний ефект посилив наслідки початкової фази, а також створив ефект хвилі, яка серйозно вплинула на європейську та трансатлантичну безпеку. Якщо з цього конфлікту взагалі можна щось винести, то це те, що він є ціною за недбалість. Можливо, європейська безпека заблукала занадто далеко у своїй гонитві за «глобальною» безпекою, і, мабуть, настав час звернутись до основ². Немає сумнівів у справедливості цих висновків наших європейських колег, на жаль, надто запізнілих.

Накладення країнами Заходу санкцій, пов'язаних із першим етапом агресії, який ще називають гібридною агресією, не дало бажаного ефекту і, скоріше, навпаки, такі несуттєві наслідки захопили до продовження агресії у більш інтенсивних та вбивчих формах. Сьогодні очевидно, наскільки далекоглядними були вітчизняні вчені, котрі ще у 2017 р. попереджали, що «існують підстави розглядати гібридну війну як переддень війни повномасштабної – стадію ескалації конфлікту»³.

Постановка проблеми. Потребує вирішення питання про те, чи трансформувалася з 2014 р. вітчизняна правова система у ефективний механізм захисту державної та національної безпеки? Як зазначає В. О. Навроцький, ні в довоєнний період до 2014 р., ні до початку активної фази війни з 24 лютого 2022 р. не висвітлювалися питання про співвідношення положень міжнародного кримінального права та кримінального права України щодо воєнних злочинів. Так само навіть не було спроб обґрунтувати відповідальність не за діяння кожного окремого суб'єкта, а як за системну діяльність ворожої держави, її керівників та виконавців їх задумів. Явно недостатня увага в теорії приділялася співвідношенню загальнокримінальних злочинів та злочинів у сфері міжнародного гуманітарного права⁴. Відтак, уже сьогодні потребує вирішення питання про те, які уроки має засвоїти наша держава і світ у зв'язку з повномасштабною відкритою агресією. Необхідним насамперед є чітке визначення наслідків (міри відповідальності) за дії агресора, а також розробка дієвих запобіжників повторенню злочину агресії у майбутньому.

Метою статті є визначення шляхів подолання проблем правосуддя та кримінальної юстиції у притягненні до відповідальності осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів в Україні.

Виклад основного матеріалу. В контексті визначення наслідків у вигляді притягнення до відповідальності слід констатувати наявність доволі розвинутої бази матеріального права України. Так, міжнародне гуманітарне право, яке регулює правила ведення збройних конфліктів, передбачає істотні заборони щодо дій, які можуть призвести до жертв серед цивільного населення тощо. Відтак, ключове питання полягає в тому, яким чином ці правові положення реалізувати на практиці, тобто – які існують механізми для притягнення до відповідальності за зухвале нехтування правилами світопорядку?

З перших днів повномасштабного вторгнення лунає справедлива критика міжнародної системи безпеки, сформованої після Другої світової війни. Зокрема, проводяться аналогії між Організацією Об'єднаних Націй та Лігою Націй, яка, як відомо, була створена після Першої світової війни та не змогла запобігти Другій світовій.

Сьогодні здійснюється пошук належних механізмів правосуддя, які принаймні зумовили б адекватну відповідальність за вчинені воєнні злочини та акти державного тероризму.

Наявна в Україні система правосуддя в частині розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності за міжнародні злочини потребує кардинальних змін. Очевидно, слід ставити питання про концептуально нову модель механізму правосуддя для розслідування та судового розгляду міжнародних злочинів, в основі якої лежатиме створення спеціального механізму розслідування і засудження осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів. Слід шукати правові механізми перехідного періоду, які під час війни зможуть закласти підґрунтя для ефективного здійснення правосуддя після нашої перемоги⁵.

Першим кроком має бути дослідження поняття «міжнародний злочин», чіткого визначення якого не існує ні в Україні, ні у світовій юриспруденції, як і уніфікованого переліку таких злочинів. Так, у XX ст. Лігою Націй, а згодом – ООН обговорювалось питання щодо прийняття т. зв. Міжнародного кримінального кодексу. У 1954 р. та в 1991 р. у рамках ООН розглядалися проекти Кодексу міжнародних злочинів і Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства⁶.

Визначення та склад злочину агресії використовували в процесі подальшого становлення концепції індивідуальної кримінальної відповідальності за порушення міжнародно-правової заборони застосування сили, зокрема під час розроблення проекту *Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства 1954 р.* та *Римського статуту Міжнародного кримінального суду* (прийнятий 1998 р., набув чинності 2002 р.)⁷. В Енциклопедії міжнародного права, підготовленій авторським колективом Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, міжнародні злочини визначено як «пору-

шення принципів і норм міжнародного права, що мають особливе значення для забезпечення миру в усьому світі, дотримання гуманітарних норм ведення збройних конфліктів та захисту особи від знищення, вбивств, поневолення, вислання та інших жорстокостей»⁸.

Події XXI ст. актуалізували необхідність створення відповідного міжнародного нормативно-правового акта, а російська агресія викрила слабкість системи міжнародної безпеки, продемонструвала світу нові прояви порушення норм і звичаїв війни, застосування терору проти цілого народу. Після перемоги у цій війні Україна як жертва найжорстокішого злочину агресії з боку РФ, маючи досвід протидії вчиненню міжнародних злочинів та їх розслідування, повинна ініціювати створення під егідою ООН *Кодексу міжнародних злочинів*.

Сьогодні на території України вчиняються міжнародні злочини, якими слід вважати кримінальні правопорушення, що скоєні державою-агресором (РФ) та держави-співучасниці і становлять пряму загрозу світовому правопорядку. Міжнародні інституції спільно із національною системою правосуддя мають створити правовий фундамент для притягнення до відповідальності за всі види міжнародних злочинів, вчинених російськими окупантами в Україні. Більше того, має йтися не лише про РФ як головного агресора, а й про держав-співучасників цієї агресії, адже з перших днів повномасштабного вторгнення територія Республіки Білорусь стала плацдармом для нанесення ракетних ударів по містах України і продовжує ним залишатися. А продаж Іраном РФ дронів, які завдали значної шкоди інфраструктурі українських міст, зробили і цю країну співучасницею злочину агресії. Отже, слід ставити питання про міжнародно-правову відповідальність цих держав за воєнну агресію проти нашої держави.

Як слушно зазначає В. О. Навроцький, історичний і міжнародно-правовий та зарубіжний досвід свідчать, що міжнародні юрисдикційні органи здатні провести кримінальний процес лише щодо обмеженої кількості воєнних злочинців – владної та військової верхівки держави-агресора. Тягар же розслідування та судового розгляду основної маси проваджень, які стосуються безпосередніх виконавців воєнних злочинів, покладається на національні органи правосуддя⁹. Отже, має йтися як про національну кримінальну відповідальність за вчинення таких злочинів, так і про міжнародно-правову відповідальність держави, яка включає настання міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб, які представляють державу-агресора.

Слід підкреслити, що належне і ефективне розслідування перелічених вище злочинів передбачає співпрацю та взаємодію вітчизняної правоохоронної системи на всіх її рівнях із міжнародними представниками та експертами у сфері розслідування міжнародних злочинів та притягнення винних до кримінальної відповідальності. Насамперед слід говорити про взаємодію з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС). Ще 2 березня МКС розпо-

чав розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних у зв'язку з агресивною війною РФ проти України. 13 квітня прокурор МКС Карім Хан особисто відвідав Бучу під Києвом і назвав Україну «місцем злочину»¹⁰. 5 березня 2022 р. фахівці у сфері міжнародного права проголосили Декларацію про створення міжнародного Трибуналу за принципами Нюрнберзького Трибуналу.

Уже більше року повномасштабної агресії. І в суспільстві, крім запиту на перемогу, стає дедалі відчутнішим й інший запит – на справедливість. Ми не знаємо, коли закінчиться активна фаза бойових дій, але очевидно, що саме запит на справедливість супроводжуватиме українське суспільство впродовж десятиліть¹¹. У період війни важливого значення набуває не лише правосуддя щодо винних у вчиненні міжнародних злочинів, а й є справедливе правосуддя для жертв злочинів. Під час цієї збройної агресії все українське суспільство індивідуально і колективно діє з метою захисту від ворога і водночас є *своєрідною колективною жертвою (потерпілим)* від злочину агресії з боку РФ. У контексті *розуміння колективної жертви слід говорити і про колективну травму*, завдану українському народу російською владою. Як правило, «травматичний ефект, що йде від події як такої, має наслідки не тільки на рівні індивідуальної психіки, а й на рівнях груповому та соціетальному»¹². Також у Моніторинговому звіті Міністерства юстиції України за 2022 р. йдеться про те, що, крім індивідуального доступу до правосуддя, державам слід прагнути до розробки процедур, що дозволяють *групам жертв пред'являти колективні позови* про відшкодування збитків та отримувати компенсацію в установленому порядку¹³.

Зважаючи на наведене, ще раз наголошуємо на необхідності залучення міжнародних інституцій для здійснення справедливого правосуддя як щодо керівництва держави-агресора, держав-співучасників (пособників), так і кожного російського громадянина, який скоював злочини в Україні.

Представники України (насамперед міністр закордонних справ України) в питаннях створення міжнародного трибуналу формулюють такі основоположні тези щодо його створення та функціонування:

1. Спецтрибунал базуватиметься на правилах і підходах, які застосовуються МКС і викладені в його Римському статуті. Він розслідуватиме та переслідуватиме за злочин агресії проти України, вчинений на її території, яке це визначено статтею 8 bis Римського статуту.

2. Юрисдикція спецтрибуналу має поширюватися на всі події з лютого 2014 р., коли розпочалася збройна агресія РФ проти України.

3. Спеціальний трибунал матиме юрисдикцію щодо фізичних осіб, які здійснюють ефективний контроль над або безпосередньо керують політичними чи воєнними діями держави.

4. Офіційний статус підсудного, такий як статус глави держави чи офіційний статус іншої посадової особи держави, не звільнятиме таку особу від

індивідуальної кримінальної відповідальності та не пом'якшуватиме покарання.

5. Спеціальний трибунал розглядатиме лише злочин агресії проти України та буде створений як міжнародний спеціальний кримінальний *ad hoc* трибунал для розгляду питання злочину агресії проти України¹⁴.

Наведене дає підстави узагальнити певні висновки:

1) трибунал охоплюватиме весь період агресії РФ, який розпочався ще 2014 р. Тим самим відповідний трибунал зможе поставити крапку в спекуляціях, пов'язаних із питаннями легітимності кримського референдуму та начебто «законності анексії Автономної Республіки Крим». Другою спекуляцією, в якій буде поставлено крапку, стане твердження, інспіроване державою-агресором про начебто «громадянську війну в Україні» на території частин Донецької та Луганської областей;

2) правовими підставами діяльності трибуналу стануть Римський статут та підходи в діяльності МКС, тобто загальновизнані та такі, що пройшли перевірку часом, правові положення, які не залишають сумнівів у їх іманентній легітимності;

3) за своїм суб'єктивним складом трибунал поширюватиме дію на вище політичне та військове керівництво держави-агресора, а також держав-співучасниць, рішення і діяння яких, власне, і призвели до варварського порушення світового правопорядку;

4) як наслідок, дія трибуналу унеможливить уникнення відповідальності керівництвом держав завдяки імунітету вищого політичного керівництва;

5) такий трибунал розглядатиме лише злочин агресії.

Останній із наведених пунктів є важливим, бо дає змогу розмежувати юрисдикцію цього суду і МКС, який, попри те, що Україна не ратифікувала Римський статут, все ж має юрисдикцію щодо злочинів, які вчиняються в умовах війни, а саме злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів.

Так, 25 лютого 2014 р. Верховна Рада України прийняла Заяву № 790-VII, якою визнала юрисдикцію Суду за ст. 7 Римського статуту (злочини проти людяності) під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 р. по 22 лютого 2014 р. 4 лютого 2015 р. парламент ухвалив Постанову № 790-VII, якою затвердив Заяву, що визнала юрисдикцію Суду за статтями 7 (злочини проти людяності) і 8 (воєнні злочини) Статуту щодо скоєння злочинів вищими посадовими особами РФ та керівниками терористичних організацій (за термінологією судової практики) так званих «ДНР» і «ЛНР», починаючи з 20 лютого 2014 р. і без кінцевої дати.

11 грудня 2020 р. прокуратура МКС оголосила про завершення попереднього вивчення подій в Україні та дійшла висновку, що «ситуація в Україні визнана такою, що відповідає критеріям Статуту для відкриття розслідування. Подальшим кроком є звернення прокурора до суддів Палати попереднього провадження МКС надати дозвіл на розслідування по суті»¹⁵.

Отже, попри те, що Україна не ратифікувала Римський статут, наша держава використала спеціальний механізм, який ним передбачено, і, завдяки зверненню українського парламенту, МКС розпочав розслідування злочинів, вчинених у зв'язку зі збройним конфліктом 2014 «року народження». Після початку повномасштабного вторгнення прокурор суду визнав, що тієї заяви достатньо для того, щоб продовжувати спочатку розслідування, а потім, відповідно, і судовий розгляд злочинів геноциду, злочинів проти людства та воєнних злочинів, які вчинені і після 24 лютого 2022 р. Поряд із міжнародними механізмами реагування на воєнні злочини здійснюється і національною правовою системою, принаймні за двома напрямками: по-перше, прокуратурою розслідуються воєнні злочини, здійснюється збір доказів, які в подальшому зможуть використовуватись як національними, так і міжнародними судами; по-друге, за окремими справами про воєнні злочини судами ухвалюються обвинувальні вироки. Найбільш значними є, безумовно, вироки, ухвалені за ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни» КК України.

Висновки. Механізми здійснення правосуддя у зв'язку з вчиненням міжнародних злочинів в Україні передбачені на національному та міжнародному рівнях. Останній, своєю чергою, має два напрями: один із них – на стадії збору матеріалів, фіксації та розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людства та геноциду; другий – у зародковому стані – на етапі пошуку концепції та її подальшої імплементації щодо створення міжнародного трибуналу щодо злочину агресії. Необхідним є пошук механізмів притягнення представників держави-агресора та держав-співучасників (Республіка Білорусь, Іран) до відповідальності.

Оскільки загалом все українське суспільство є колективною жертвою злочину агресії з боку РФ, то слід залучити міжнародні інституції для здійснення *справедливого правосуддя* як щодо керівництва *держави-агресора*, *держав-співучасників (пособників)*, так і кожного військового, який чинив злочини в Україні.

Задекларована система колективної безпеки виявилась неефективним запобіжником війни. Російська агресія викрила слабкість системи міжнародної безпеки, продемонструвала світу нові прояви порушення норм і звичаїв війни, застосування терору проти цілого народу. Відтак, на сьогодні, єдиним ефективним засобом зупинення агресії проти України є передбачена статутом ООН самооборона і перемога воєнним шляхом. Після перемоги у цій війні Україна як жертва найжорстокішого у ХХІ ст. злочину агресії, маючи уже певний досвід протидії вчиненню міжнародних злочинів та їх розслідування, повинна ініціювати створення Кодексу міжнародних злочинів.

2. Geir Flikke Tor Bukkvoll. A Timeline for the Conflict and War in Ukraine. URL: <https://s3.eu-north-1.amazonaws.com/atlanterhavskomiteen/images/documents/NR-4-15-14.-august.pdf> 2015 С. 5 **3.** Власюк О. С., Кононенко С. В. Кремлівська агресія проти України: монографія. Київ: НІСД, 2017. С. 117. **4.** Навроцький В. О. Конструкція кримінальної відповідальності рф, її очільників та їх клеветів за напад на Україну. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни*: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (Львів, 9–11 червня 2022 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 197. **5.** Азаров Д. С., Венгер В. М. Злочини російських військових в Україні: встановлення юридичних фактів як складова перехідного правосуддя. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни*: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (Львів, 9–11 червня 2022 р.). ЛьвДУВС, 2022. С. 3. **6.** Житний О. О. Міжнародні злочини. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. Т. 17: Кримінальне право. С. 521. **7.** *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/search-articles.php?id=651428>. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол. Ю. С. Шемпученко, В. Н. Денисов; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Т. 3. Київ: Академперіодика, 2019. С. 216. **9.** Навроцький В. О. Назв. праця. С. 200. **10.** Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція. URL: <https://zmina.info/instructions/shho-take-voynni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynuknennya-zakony-ta-yurysdykciya/> **11.** Мамедов Г. Слідами Гааги: чому нам потрібен гібридний механізм правосуддя. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/slidami-haahi-chomu-nam-potriben-hybridnij-mekhanizm-pravosuddja.html> **12.** Суший О. Проблема колективної травми в українському соціумі та пошук стратегій її опанування. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. № 6 (74). С. 19. **13.** Міністерство юстиції України. Директорат правосуддя та кримінальної юстиції. Моніторинговий звіт 2022 / відпов. ред. О. М. Олійник. Київ, 2022. С. 258. **14.** Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: коли створять і кого судитимуть. URL: <https://zmina.info/articles/specztribunal-shhodo-zlochynu-agresiyi-protuy-ukrayiny-kogo-ta-koly-sudytyme> **15.** Міжнародний кримінальний суд. URL: <https://psjust.gov.ua/post-news/legal-questions-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%81%D1%83%D0%B4/>

References

1. The War in Ukraine: Lessons for Europe Co-Editors: Artis Pabriks, Andis Kudors Rīga, 2015. URL: http://appc.lv/wp-content/uploads/2015/05/War_in_Ukraine.pdf S. 27 **2.** Geir Flikke Tor Bukkvoll. A Timeline for the Conflict and War in Ukraine <https://s3.eu-north-1.amazonaws.com/atlanterhavskomiteen/images/documents/NR-4-15-14.-august.pdf> 2015 С. 5. **3.** Vlasjuk O. S., Kononenko S. V. Kremliivska ahresiiia proty Ukrainy: monohrafia. yiv: NISD, 2017. S. 117. **4.** Navrotskyi V. O. Konstruktsiia kryminalnoi vidpovidalnosti rf, yii ochilnykiv ta yikh klevretiv za napad na Ukrainu. *Ukrainska kryminalna yustytysiiia v umovakh viiny*: materialy VIII (XXI) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytysii (m. Lviv, 9–11 chervnia 2022 roku). Lviv: LvDUVS, 2022. S. 197. **5.** Azarov D. S., Venher V. M. Zlochyny rosiiskyykh viiskovykh v Ukraini: vstanovlennia yurydychnykh faktiv yak skladova perekhidnoho pravosuiddia. *Ukrainska kryminalna yustytysiiia v umovakh viiny*: materialy VIII (XXI) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytysii (m. Lviv, 9–11

chervnia 2022 roku). LvDUVS, 2022. S. 3. **6.** Zhytnyi O. O. Mizhnarodni zlochyny. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*: u 20 t. / Nats. akad. prav. nauk Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv: Pravo, 2017. T. 17: Kryminalne pravo. S. 521. **7.** *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65142 **8.** *Entsyklopediia mizhnarodnoho prava*: u 3 t. / redkol. Yu. S. Shemshuchenko, V. N. Denysov; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. T. 3. Kyiv: Akadempriodyka, 2019. S. 216. **9.** Navrotskyi V. O. Konstruktsiia kryminalnoi vidpovidalnosti rf, yii ochilnykiv ta yikh klevretiv za napad na Ukrainu. *Ukrainska kryminalna yustytysiia v umovakh viiny: materialy VIII (XXI) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytysii (m. Lviv, 9–11 chervnia 2022 roku)*. Lviv: LvDUVS, 2022. S. 200. **10.** Shcho take voieni zlochyny: vyznachennia, istoriia vynyknennia, zakony ta yurysdyktsiia. URL: <https://zmina.info/instructions/shho-take-voyenni-zlochyny-vyznachennia-istoriya-vynyknennia-zakony-ta-yurysdyktsiya/> **11.** Mamedov H. Slidamy Haahy: chomu nam potriben hibrydnyi mekhanizm pravosuiddia. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/slidami-haahi-chomu-nam-potriben-hibridnij-mekhanizm-pravosuiddia.html> **12.** Sushyi O. Problema kolektyvnoi travmy v ukrainskomu sotsiumi ta poshuk stratehii yii opanuvannia. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*. 2014. № 6 (74). S. 19. **13.** Ministerstvo yustytysii Ukrainy. Dyrektorat pravosuiddia ta kryminalnoi yustytysi. Monitorynhovyi zvit 2022 / vidpov. red. O. M. Oliinyk. Kyiv, 2022. P. 258. **14.** Spetsialnyi trybunal shchodo zlochynu ahresii proty Ukrainy: koly stvoriat i koho sudytymut. URL: <https://zmina.info/articles/speztrybunal-shhodo-zlochynu-agresiyi-proty-ukrainy-kogo-ta-koly-sudytyme> **15.** Mizhnarodnyi kryminalnyi sud. URL: https://psjust.gov.ua/post_news/legal_questions-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%81%D1%83%D0%B4/

Kvasha Oksana, Babanly Rasim. International crimes in the conditions of war in Ukraine: problems of justice and criminal justice

Introduction. *Ukraine's victory in the ongoing war against Russia depends, among other things, on the mobilization of the entire domestic criminal justice system for effective investigation and prosecution of those guilty of crimes against the Ukrainian people.*

Russia's aggression in Europe did not begin in 2022 with a full-scale invasion of Ukraine, and not even in 2014 with the annexation of the Autonomous Republic of Crimea and the occupation of part of the Donetsk and Luhansk regions, but in 2008, when military operations were launched in Georgia. Unfortunately, neither in 2008 nor in 2014 did the international security system and the world react properly and mobilize efforts to prevent a full-scale war in the heart of Europe, a war with signs of genocide, terrorism and barbarism, the death of thousands of civilians, the destruction of critical infrastructure European state.

The aim of the article is to determine the state of response to Russia's armed aggression by national and international legal means.

Conclusions. *Mechanisms for the administration of justice in connection with the commission of crimes currently exist at the national and international levels. The latter, in turn, has two directions: one of them is at the stage of collecting materials, recording and investigating war crimes, crimes against humanity and genocide; the second – in its infancy – at the stage of finding a concept and its further implementation regarding*

the creation of an international tribunal on the crime of aggression. It is necessary to find mechanisms to bring the representatives of the aggressor state and accomplice states (the Republic of Belarus, Iran) to justice.

Since, in general, the entire Ukrainian society is a collective victim of the crime of aggression on the part of Russia, international institutions should be involved in order to carry out fair justice both for the leadership of the aggressor state, accomplice states (aiders), and every military person who committed crimes in Ukraine.

Key words: *international justice, international crime, aggression, international tribunal, fair justice, war crime, court, genocide, national security, state security, collective victim, International Criminal Court, crimes against humanity, complicity, self-defense.*